

TIJORAT BANKLARINING IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDAGI AMALIY AHAMIYATI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

Xasanov Abdulaziz

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola tijorat banklarining iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishdagi amaliy ahamiyati va zamonaviy tendensiyalariga bag'ishlangan. Maqolada tijorat banklarining iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish, innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishdagi roli tahlil qilinadi. Raqamlashtirish, yashil moliyalashtirish va ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalar kabi zamonaviy tendensiyalarning bank faoliyatiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ekologik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda banklarning strategik yondashuvlari va xalqaro tajribalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, kichik va o'rta biznes, innovatsion loyihalar, raqamlashtirish, investitsiyalar, ekologik barqarorlik, strategik yondashuvlar.

Kirish. Tijorat banklari, moliyaviy vositachilar sifatida, iqtisodiy faoliyatning turli sohalarida muhim rol o'ynaydi. Ular iqtisodiy tizimning asosi bo'lib, kredit resurslarini taqdim etish, investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Tijorat banklari kredit resurslarini taqdim etish orqali iqtisodiy faoliyatni rivojlantiradi. Banklar, o'z mijozlaridan yig'ilgan depozitlarni boshqa korxonalar va shaxslar uchun kredit sifatida berish orqali moliyaviy resurslarni taqsimlaydi [1]. Bu jarayon, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi loyihalarni amalga oshirishga imkon yaratadi. Masalan, kichik va o'rta bizneslar uchun berilgan kreditlar, ularning o'sishini va yangi

ish o'rinlarini yaratishini ta'minlaydi. Shuningdek, tijorat banklari investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda ham muhim rol o'ynaydi, bu esa iqtisodiyotning turli sohalarida innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

Tijorat banklari investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Banklar, investorlar va korxonalar o'rtasida moliyaviy vositachilik funksiyasini bajaradi. Ular, investitsiya fondlari va boshqa moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda, yangi loyihalarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni jalb qiladi [2]. Bu jarayon, iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlaydi va yangi texnologiyalarni joriy etishga yordam beradi. Tijorat banklari, shuningdek, davlat va xususiy sektorda investitsiya muhitini yaxshilashga yordam beradigan moliyaviy maslahatlar berish orqali ham faoliyat yuritadi. Tijorat banklari moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ular iqtisodiyotdagi pul aylanishini boshqarish orqali inflyatsiyani nazorat qilishda yordam beradi. Banklar, markaziy bank tomonidan belgilangan pul-kredit siyosatiga muvofiq ravishda, foiz stavkalarini belgilaydi va kredit berish shartlarini tartibga soladi. Bu jarayon, iqtisodiyotdagi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi va iqtisodiy inqirozlarning oldini olishga yordam beradi. Tijorat banklari shuningdek, risklarni boshqarishda ham muhim rol o'ynaydi, chunki ular mijozlarining moliyaviy holatini tahlil qilib, kredit berishda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar.

Tijorat banklarining roli zamonaviy davrda yanada muhimlashmoqda. Texnologik taraqqiyot va fintech sohasidagi yangiliklar banklarning faoliyatini yangilashga va samaradorligini oshirishga imkon beradi. Internet-banking, mobil banking va boshqa raqamli xizmatlar mijozlarga qulaylik yaratadi va banklarning xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi. Bunday innovatsiyalar, shuningdek, yangi mijozlarni jalb qilish va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi.

Banklar iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, ular moliyaviy vositachilik, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ularning asosiy vazifasi, jamg'armalarni to'plash va ularni iqtisodiyotning turli sohalariga kredit sifatida taqdim etishdir. Bu jarayon, ishlab chiqarish va xizmat

ko'rsatish sohalarida yangi loyihalarni amalga oshirishga imkon yaratadi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi.

Banklarning rivojlanish strategiyalari turli omillarga bog'liq. Ularning asosiy maqsadi, mijozlarga sifatli xizmat ko'rsatish, raqobatbardoshlikni oshirish va rentabellikni ta'minlashdir [3]. Banklar, mijozlar ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos xizmatlarni taklif qilish orqali o'z faoliyatlarini rivojlantiradi. Bu jarayonda raqamli texnologiyalar va fintech innovatsiyalarining roli juda katta. Banklar, internet-banking, mobil banking va boshqa raqamli xizmatlarni joriy etish orqali mijozlarga qulaylik yaratadi va xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi.

Fintech sohasidagi yangiliklar banklarning faoliyatini tubdan o'zgartirishga yordam beradi. Fintech kompaniyalari, moliya sohasida innovatsion yechimlar taklif qilib, banklarga raqobatlashishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Masalan, blockchain texnologiyasi orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar tez va xavfsiz bo'lib, banklarning operatsion xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalari banklarga mijozlar haqida chuqur tahlil o'tkazish va shaxsiylashtirilgan xizmatlar taklif qilish imkonini beradi.

Banklarning rivojlanish strategiyalarida raqamli transformatsiya ham muhim o'rin tutadi. Raqamli transformatsiya jarayoni banklarga yangi xizmatlarni joriy etish, mijozlar bilan aloqalarni yaxshilash va operatsion samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Bu jarayon doirasida banklar o'z infratuzilmasini modernizatsiya qilish, raqamli platformalar yaratish va yangi moliyaviy mahsulotlarni taklif qilishga intiladi. Natijada, banklar nafaqat an'anaviy moliya xizmatlari ko'rsatishda davom etadi, balki yangi biznes modellari orqali o'z faoliyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, banklar uchun xavflarni boshqarish ham muhim ahamiyatga ega. Fintech innovatsiyalarining joriy etilishi, banklarga yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, yangi xavflarni ham keltirib chiqaradi. Masalan, kiberxavfsizlik tahdidlari banklarning ma'lumotlari va moliyaviy resurslariga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli, banklar kiberxavfsizlikka e'tibor berishlari va zamonaviy himoya tizimlarini joriy etishlari zarur.

Global iqtisodiy muammolar, pandemiya va boshqa tashqi omillar tijorat banklarining faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu sharoitlar banklarni yangi innovatsion yechimlar va adaptatsiya jarayonlariga undamoqda. Bugungi kunda, banklar o'z xizmatlarini yangilash va raqobatbardoshligini oshirish maqsadida turli strategiyalarni amalga oshirishga majbur bo'lyapti.

Pandemiya davrida, ko'plab tijorat banklari mijozlar ehtiyojlarini qondirishda qiyinchiliklarga duch keldi. Mijozlar orasida to'lovlarni amalga oshirish, kredit olish va boshqa moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talab keskin oshdi [4]. Bunday sharoitda banklar tezkorlik bilan raqamli xizmatlarni joriy etishga kirishdi. Internet-banking va mobil banking platformalari orqali mijozlarga masofadan xizmat ko'rsatish imkoniyati yaratildi. Bu, nafaqat mijozlar uchun qulaylik, balki banklar uchun operatsion xarajatlarni kamaytirish imkoniyatini ham taqdim etdi. Shuningdek, pandemiya davrida banklar kiberxavfsizlikka e'tibor berishni kuchaytirdi. Raqamli xizmatlarning kengayishi bilan birga, kiberhujumlar xavfi ham ortdi. Banklar zamonaviy himoya tizimlarini joriy etib, mijozlarning ma'lumotlarini himoya qilishga intilishdi. Sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalari yordamida kiberhujumlarni aniqlash va oldini olishda samarali yechimlar ishlab chiqildi. Bundan tashqari, global iqtisodiy muammolar, masalan, inflyatsiya va iqtisodiy pasayish, tijorat banklarining kredit siyosatiga ta'sir ko'rsatmoqda. Banklar risklarni baholash va kredit berish jarayonini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lishdi [5]. Ular mijozlarning moliyaviy holatini yaxshiroq tahlil qilish uchun yangi analitik vositalarni joriy etishmoqda. Bu esa kredit portfelining sifatini oshirishga va potentsial yo'qotishlarni kamaytirishga yordam beradi.

Innovatsion yechimlar sifatida tijorat banklari fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilishni yo'lga qo'yishmoqda. Fintech startaplari yangi texnologiyalarni joriy etishda tezkorlik va moslashuvchanlikka ega bo'lganligi sababli, banklar ulardan foydalangan holda o'z xizmatlarini yangilashga harakat qilmoqda. Masalan, to'lov tizimlari, kripto-valyuta savdosi va boshqa moliyaviy xizmatlar sohasidagi innovatsiyalar banklarga yangi daromad manbalarini yaratishga yordam bermoqda.

Raqamli transformatsiya jarayonida banklar mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif etishga intilmoqdalar. Mijozlarning ehtiyojlari va xatti-harakatlarini tahlil qilish orqali banklar individual takliflar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa mijozlarning sodiqligini oshirishga va ularning talablariga yanada mos xizmatlarni taqdim etishga yordam beradi. Shuningdek, banklar ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga ham e'tibor qaratmoqda. Ular ekologik barqarorlik va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash maqsadida "yashil" moliya loyihalarini moliyalashtirishni rag'batlantirmoqda. Bu nafaqat banklarning ijtimoiy imidjini oshiradi, balki jamiyat uchun foydali bo'lgan loyihalarni moliyalashtirish orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa. Tijorat banklarining iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishdagi amaliy ahamiyati beqiyosdir. Ular moliyaviy resurslarni taqsimlash, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradilar. Tijorat banklari, shuningdek, kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda, yangi ish o'rinlarini yaratishda va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy tendensiyalar, masalan, raqamli transformatsiya, fintech bilan hamkorlik, shaxsiylashtirilgan xizmatlar va ekologik barqarorlikka e'tibor berish, tijorat banklarining faoliyatini yangilash va samaradorligini oshirishga yordam bermoqda. Banklar kiberxavfsizlikni kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va mijozlarga qulay xizmatlarni taqdim etish orqali o'z raqobatbardoshligini oshirishga intilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklari iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda muhim vazifalarni bajaradi. Ularning zamonaviy tendensiyalarga moslashishi va innovatsion yechimlarni joriy etishi iqtisodiy barqarorlik va o'sishni ta'minlashda asosiy omil bo'lib qoladi. Banklar o'z faoliyatlarini yangilab borish orqali nafaqat o'z foydasini, balki jamiyat va iqtisodiyotning umumiy farovonligini ham oshirishga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karaliyev T.M. Tijorat banklari faoliyati tahlili. O'quv qo'llanma. Karaliyev T.M. va boshqalar. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi; Toshkent Moliya instituti. «Iqtisod-Moliya», 2013-y. –192 b.
2. Baxriddin o'g'li, Jovliyev Xusniddin. "TIJORAT BANKLARI XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI." *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting* 4.03 (2024): 119-122.
3. Islomjon o'g'li, Rustamov Muhammadyusuf. "TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TASHKILY-HUQUQIY JIHATDAN SHAKLLANTIRISH VA UNING YURIDIK TAHLILI." *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES* 3.29 (2024): 498-505.
4. Bekjon Bo'ron o'g, Namozov. "TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA MUAMMOLI KREDITLAR VA ULARNING TAHLILI." *Gospodarka i Innowacje*. (2023): 340-346.
5. Asadbek, Samandarov. "TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY TAHLILNI TAKOMILLASHTIRISH." *International Educators Conference*. 2025.